

Сніжана НОВАК,

кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури та теорії літератури Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (Україна, Дрогобич) snizhana.n@gmail.com

ОПОВІДАННЯ ВОЛОДИМИРА БІРЧАКА: ТЕКСТ І КОНТЕКСТ

У статті вперше в сучасному українському літературознавстві здійснена спроба дослідити формально-змістову специфіку збірки оповідань «Золота скрипка» Володимира Бірчака. Зроблено акцент на тому, що в художніх творах задекларована громадянська позиція Бірчака-патріота. Доведено, що мала проза письменника є талановитим продовженням літературних традицій Осипа Маковея та ідейно переживається з творами Івана Франка, Богдана Лепкого, Леся Мартовича, Леоніда Мосендза, Юрія Липи.

Ключові слова: жанр, зміст, оповідання, контекст, художній образ, літературний процес.
Лит. 17.

Snizhana NOVAK,

*PhD in Philology, Associate Professor of Ukrainian Literature and Literary Theory
Department Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
(Ukraine, Drohobych) snizhana.n@gmail.com*

VOLODYMYR BIRCHAK'S STORIES: TEXT AND CONTEXT

The article is the first attempt in the modern Ukrainian literary studies to explore the formal semantic specificity of storybook «Golden Violin» by Volodymyr Birchak. The emphasis is made on the fact that his works declare citizenship of Birchak as a patriot. Flash fiction of the author is a talented continuation of Osip Makovey literary traditions and ideological echoes of the works by Ivan Franko, Bogdan Lepky, Les Martovych, Leonid Mosendz, and Yuriy Lipa.

Keywords: genre, content, narrative, context, character, literary process.
Ref. 17.

Сніжана НОВАК,

кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури та теорії літератури Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (Україна, Дрогобич) snizhana.n@gmail.com

РАССКАЗЫ ВОЛОДЫМЫРА БИРЧАКА: ТЕКСТ И КОНТЕКСТ

В статье впервые в современном украинском литературоведении предпринята попытка исследовать формально-содержательную специфику сборника рассказов «Золотая скрипка» Володымыра Бірчака. Сделан акцент на том, что в художественных произведениях задекларирована гражданская позиция Бірчака-патриота. Доказано, что малая проза писателя является талантливым продолжением литературных традиций Осипа Маковея и идейно перекликается с произведениями Ивана Франко, Богдана Лепкого, Леся Мартовича, Леонида Мосендза, Юрия Липы.

Ключевые слова: жанр, содержание, рассказы, контекст, художественный образ, литературный процесс.

Лит. 17.

Постановка проблеми. Посилення інтересу до літературних надбань українського народу зумовило необхідність якісно нової інтерпретації творчих здобутків учасників літературного процесу 20 – 40-х рр. ХХ ст. Художня спадщина цих письменників потребує детального вивчення, об'єктивних оцінок. До таких митців належить і Володимир Бірчак (1881 – 1952), чий життя і творчість головно пов'язані з Галичиною та Закарпаттям і досі залишаються недослідженими.

Аналіз досліджень. Вхідження Володимира Бірчака в український художній простір не вивчене. Монографій про нього немає. Незаконний арешт і мученицька смерть у радянському концтаборі (Озерлаг, м. Тайшет Іркутської області, Росія) призвели до тривалого замовчування імені письменника, яке в літературний обіг повернув Олександр Мишанич. Розвідки Миколи Мушинки (м. Пряшів, Словаччина), Любові Баботи (м. Пряшів, Словаччина), Ярослава Грицьков'яна (Польща), Василя Іваня, Василя Габора, Романа Офіцинського та інших дослідників життя і творчості Володимира Бірчака мають портретно-оглядовий характер.

Мета статті – дослідити формально-змістову специфіку збірки оповідань «Золота скрипка» Володимира Бірчака у контексті української малої прози 20 – 40-х рр. ХХ ст.

Виклад основного матеріалу. Творча зрілість Володимира Бірчака припала на 20 – 40-і рр. ХХ ст. – час інтенсивного творення літератури нової доби. Характерною рисою вдачі письменника стало намагання зберегти для майбутніх поколінь хроніку будівництва української держави. Зусилля Володимира Бірчака і його однодумців були суголосними з тезою митрополита Андрія Шептицького, яку той висунув у статті «З філософії культури». Граф Шептицький зокрема писав: «...Як в історіографії, так і в мистецтві, й у всій іншій культурній праці чи культурних принципах і культурних продукціях, світ тепер оцінює національні культури так високо, що тільки під фірмою національної культури можна здобути місце у всесвітній культурі» [11, 207]. Сходження України на такий п'єдестал у світовій культурній спільноті було заповітною мрією Володимира Бірчака. Для досягнення цієї мети він усе життя працював, не покладаючи рук, аби знову повернутися до нас через десятки років вимушеного забуття.

За словами Івана Денисюка, мала проза Володимира Бірчака у 20 – 30-ті рр. ХХ ст. сповнена «атомною енергією суспільної дії». Оповідання письменника відтворюють конкретний історичний час. Йдеться про події після поразки січового стрілецтва 1918 – 1920 рр. та перебування українських бійців в еміграції у 30-х рр. ХХ ст. Композиційно-організуючими компонентами оповідань виступають випробування, які випадають на долю героїв. Мета цих перепон – відкрити читачеві нові несподівані грані людських натур, які без виняткових обставин емігрантського життя могли б ніколи і не проявитися. Серед «експериментальних» моделей випробування є туга за Батьківщиною, страждання від розлуки з рідними, безробіття і відсутність засобів до існування, переслідування через політичні переконання, випробування грішми, шахрайством.

Володимир Бірчак наполегливо відкидав елементи сюжетів, які західноукраїнська історична проза, на думку Стефанії Андрусів, запозичувала від європейської прози, передусім роману-випробування. Як зазначає дослідниця, «дія у такому типі роману переважно розгорталася на докладно описаному географічному та етнографічному тлі» [1, 163]. Автор уникає розлогих пояснень, нагромадження деталей. В усіх оповіданнях збірки «Золота скрипка» читач відразу потрапляє в гущу подій, у середину веденого діалогу. У малій прозі письменник не подає портретних характеристик, не приділяє уваги зовнішньому виглядові героїв, якщо лише той вигляд не є віддзеркаленням внутрішньо-

го психологічного стану. Важливою ознакою психіки персонажів є мовлення. У Володимира Бірчака це мова галицької інтелігенції 20 – 30-х рр. ХХ ст. Не ідеалізуючи жодного зі своїх героїв, прозаїк наполегливо формує збірний образ патріота-націоналіста, наділеного багатьма чеснотами, серед яких не останнє місце посідають життєрадісна цілеспрямованість у праці і творчий оптимізм у досягненні високої мети, у подоланні тимчасового панування хаосу.

Основу світогляду письменника становлять державницькі ідеї часу великих надій на нові сприятливі обставини для боротьби за незалежну Україну. Володимир Бірчак повсякчас відстоював естетичну самобутність і національну своєрідність українського красномовства. Становлення Бірчака як письменника відбувалося в часи літературного угруповання «Молода Муза» (1906 – 1914). Він був одним із фундаторів цього модерністського гуртка, до якого належали Михайло Яцків, Остап Луцький, Петро Карманський, Василь Пачовський, Степан Чарнецький, Богдан Лепкий, Сидір Твердохліб. Усі вони «боронили права письменника розвивати свій талант без огляду на те, як уявляє собі літературу широка маса, навіть та, що її звуть інтелігенцією чи елітою» [16, IX], як писав Михайло Рудницький. «Молодомузівці» намагалися створити нову естетичну свідомість, відкинути застарілі літературно-естетичні форми, «скласти нову парадигму образності в українській літературі – модерністську» [5, 150], як зазначила Тамара Гундорова. Модернізм галицьких митців, за словами Соломії Павличко, був риторичним, декларативним, а не «глибоким переживанням дійсності, інтелектуальною й емоційною потребою, філософією життя й мистецтва» [14, 12]. Не дивно, що доба модерністичної генерації «Молодої Музи» тривала лише до початку Першої світової війни. Після визвольних змагань січових стрільців Володимир Бірчак без особливих зусиль перелаштувався на нову тематику творчості. За висловом Михайла Рудницького, письменник залишався «завсіди вірний власній обсервації, не підлягаючи впливам чужих літератур» [16, XIV]. У малій прозі 20 – 40-х рр. ХХ ст. Володимир Бірчак, наче маляр, працював над зображенням велелюдної сцени з життя мешканців міста. А довкола персонажів-інтелігентів – природа, сповнена настроїв, суголосних із людськими, вічна і прекрасна. Письменник володів панорамністю показу і так само впевнено переходив до невеличких фрагментів-картинок. Із таких оповідань про життя емігрантів і сформувалася збірка «Золота скрипка». У ній автор осмислює проблеми економічного, політичного і культурного життя українців на Закарпатті. Володимир Бірчак поділяв думку Івана Огієнка, який писав: «Для недержавного народу духовна культура грає величезну роль, бо власне нею він може й перевищувати народ, що політично підбив його. З історії маємо немало прикладів, коли фізично сильніший народ підбивав собі народ із більшою духовною культурою, але довго володіти ним не міг: духовна культура завжди перемагає» [13, 338]. Тому герої Володимира Бірчака демонструють порядність, толерантність, освіченість. Їхня зброя – чесність і розсудливість.

Збірка оповідань «Золота скрипка» Володимира Бірчака була прихильно зустрінута читачською аудиторією. В одній із рецензій критик під криптонімом Р. К. зазначав, що письменник «дав нам справді «золоту скрипку» правдивого українського гумору і сатири». Рецензент також зауважив, що збірці властиві «приступна легка форма, вироблений стиль, добра мова, гумор, сатира, яких нам так потрібно, правдивий гумор і криве дзеркало наших українських слабощів» [15], які ми самі не хочемо бачити в дзеркалі звичайному. Збірка містила 22 оповідання. У них показано галерею найрізноманітніших людських характерів, помічених і зафіксованих Володимиром Бірчаком. Він висміює премудрості, хитрунства, зарозумілості сучасників. Усі картини змальова-

ні реалістично, містять жваву дію і вдалу фейлетонічну розв'язку, захоплюють цікавістю проблем і гострою дотепу. «Золота скрипка» була також високо оцінена в рецензії Людмили Бурачинської. Аналізуючи розвиток малої прози у 1937 р., авторка зазначала: «По довгому часі виявив себе цього року Володимир Бірчак. «Золота скрипка» – це збірка коротких мигунців, що часто з фейлетонічною швидкістю розвивають акцію. Автор вмів вбгати тему в рящі короткого нарису й підшукати влучну пуанту. Сам його дотеп уже варт багато в нашій «недотепній» літературі» [4].

Великі потрясіння в житті нації завжди знаходили відображення в художній літературі. Визвольні змагання січового стрілецтва 1918 – 1920 рр. теж будили творчу уяву літераторів. У збірці «Золота скрипка» Володимира Бірчака ці події представлені тільки як відгомін. Найближче до теми воєнних змагань письменник підійшов у новелі «На розстанні». В інших оповіданнях тема боротьби українців за незалежність присутня лише як відлуння буремних днів, що порозкидали по світах вояків та їхні сім'ї. 1937 р. був щедрим на появу нових збірок оповідань і новел. Почала відроджуватися мала проза: «...Новела, нарис – оцей пробний камінь прозового жанру – розцвівся понад сподівання» [4]. У світ вийшли нові збірки: «Нотатник» Юрія Липи, «Тринадцята чета», «Клубок Аріадни», «Чарівна Україна» Юрія Косача, «Людина покірна» Леоніда Мосендза. Твори цих авторів вирізнялися особливою майстерністю. Тут переважала воєнна тематика. Герої зображені в їхньому ставленні до ворогів. Образи яскраво-багатогранні, повнокровні. Діалоги рвучкі, зумисне не відшліфовані, щоб передати «розхристану» атмосферу боротьби. Окремі новели Юрія Косача і Леоніда Мосендза без натуги могли би перерости в повісті, маючи задатки такого жанру. Володимир Бірчак єдиний з творчістю Леоніда Мосендза і Юрія Липи виведоме зображення саме непокірних людей. «Та коли в Липи бачимо зерно і половину революції, в Мосендза виведені лише вольові типи» [4], то в Бірчака сильні особистості більше ошляхетнені. Це органічно зумовлено ще й тим, що діють персонажі Володимира Бірчака вже в післявоєнну пору, коли пам'ять свіжа і біль утрат не затих, і переслідують нестатки, але жива свідомість того, що: «Духово культурна людина справді міцна, правдиво витривала й карна, – і це тільки вона творить найкращі форми громадського людського життя» [13, 338].

Видана в бібліотеці «Діла» збірка Володимира Бірчака «Золота скрипка» містить сатирично-гумористичні та філософські картинки з життя українців. Гумористичного забарвлення оповіданням надають вживані в них вигуки, клятви, образні слова. Багато творів із «Золотої скрипки» відразу починаються прямою мовою, як от:

– Напишу! – відповів адвокат, – і дякую за велике довір'я до моєї особи, хоч одночасно мушу заявити, що справа цих рефератів досить ховзька – за правду завжди б'ють, а ще в часі війни! («Тільки правда і справедливість!») [3, 87].

Володимир Бірчак часто застосовує і такий прийом: уже в першому реченні повідомляє, як звати центрального героя твору і чим він займається: «Пан Пшепюрський був судовим урядовцем» («Блазень» [3, 108]). Очевидно, тут не обійшлося без впливу творчості Осипа Маковея, чий талант Володимир Бірчак вельми шанував. Велика кількість оповідань Осипа Маковея теж починається зі «знайомства» з головним героєм твору. Наприклад, є такий початок: «З того часу, як у хаті Сенька Гримали між образами появилася оправлена в рамки членська грамота товариства «Просвіти», Гримала немов відмінився» («Новітній плуг» [10, 20]). Подібні зачини мають оповідання Осипа Маковея «Клопоти Савчихи», «Нові часи», «Обрядова справа», «Дозрілий» та багато інших. Необхідно зазначити, що Володимир Бірчак опанував не лише зовнішню форму Маковеевих оповідань, але й зумів своїми кращими творами дорівнятися до майстер-

ності старшого письменника, з яким був знайомий особисто, листувався, надсилав свої книжки, інформував про літературний процес на Закарпатті [2, арк. 56 зв.].

З огляду на опрацьований Володимиром Бірчаком матеріал, оповідання, які ввійшли до «Золотої скрипки» можна поділити на декілька груп. Передусім це твори на побутову тематику, в яких зроблено акцент на психології персонажів: «Золота скрипка», «Абу Касимове авто», «Іван Прищипка», «Макогін», «Промова», «§», «Блазень», «Мати». У цих реалістичних картинках йдеться про людей, які з розрахунку на прибуток або з благих поривань душі вкладають гроші у справи, на яких не розуміються, і втрачають усі кошти через непорядність партнерів чи власну нерозсудливість і впертість. Сюди ж віднесено персонажів, які хитрістю добувають посаду, далі – герої, що своєю добротою рятують чуже життя.

Основу оповідань «Осуди про себе», «Люлька й буйна голова» становлять психологічні роздуми. Автор розмірковує над тим, як пізнавати людину, як із часом, із набуттям досвіду змінюються цінності, і тому не варто називати мале великим і втрачати велике, боронячи мізерне.

Народно-поетичну основу мають оповідання «Довговічна курка», «Хитрий Панько», «Свиняче вухо». Це твори гумористичного плану, навіть анекдотичного характеру. Окрім комічного, в них є ще й настановне звучання. Іван Денисюк зазначає: «Анекдот як жанр оперує мінімумом персонажів. (...) Анекдот дав фабульну гостроту й дотепність, образок – мальовничість тла та його широчинь і певну настроєву атмосферу» [6, 43]. Тому й оповідання «Хитрий Панько» сприймаємо, «як жанр анекдота, схрещеного з образком». Цілком імовірно, що Володимир Бірчак, пишучи оригінальний твір, зумисне запозичив його назву і модель свідомості для свого Панька-старшого з однойменного оповідання Леся Мартовича. Якщо «хитрість» Мартовичевого Панька викликає співчуття до принизливого існування простого люду в умовах Австро-Угорської імперії, то Бірчак акцентує на шкідливості нав'язливої «хитрості» недолугих Паньків у процесі боротьби за українську державу.

Неабияку динаміку почуттів знаходимо в оповіданні «Довговічна курка». Бірчак ніби «тронує» читача різко переходити від однієї емоції до іншої. У творі сумне переплітається з повчальним і миттєво перетворюється у смішне. У мистецьку цілісність прозаїк поєднує суперечку про те, чи може курка жити двадцять літ; про вимушену втечу в еміграцію родини колишнього січового стрільця, про його любов до дружини, яка втратила рідних, маєтки і подалася з дітьми за чоловіком у незнаний світ; про курку Бороданю, яка стала єдиним символом батьківської (вже спаленої) хати, ниткою, що в'язала думки обох вигнанців з рідною Галичиною; про необхідність міфів у житті. Подібну ниточку (теж немилу і гірку), щоєднала віденського лікаря-емігранта з Батьківщиною, знаходимо в оповіданні Богдана Лепкого «Перша зірка». Головний персонаж твору Богдана Лепкого Стефан Русович, родичі якого померли, а знайомі забули його, передплачував українську газету, що нагадувала йому отчий край, колишню біду і злидні. «Той «рутенський» дневник [газета «Діло». – С. Н.], то була остання нитка між ним і Вітчизною» [8, 356]. Щоправда, на відміну від Бірчакового, оповідання Богдана Лепкого не має і крихти гумору.

До «Золотої скрипки» ввійшли також оповідання з ідеєю заперечення національного поневолення: «Сетегум senso!», «Тільки правда і справедливість!», «Український Йона». Це твори про обов'язок українця перед Батьківщиною, про ставлення нашого народу до всяких «визволителів», про пристосуванця, що змінює національність залежно від того, хто при владі. Символічним сенсом насажене оповідання «Український

Йона». Цим іменем біблійного героя, що живим вийшов із черева кита, Володимир Бірчак називає старшину Івана, який теж умів долати своїми розумом і кмітливістю будь-яких супротивників. Твір пройнятий ідеєю оптимістичного ставлення до життя. «Всезнаючий» Йона – він же старшина Іван – вірить у відродження державності України, вчить читача радіти життю, розмірковує про співвідношення мудрих і дурних людей у світі. Розумні особистості, вважає герой, мусять увесь час щось придумувати, винаходити, аби завжди бути готовими дати відсіч противникові: чи то ворогові, чи то лінощам, чи душевному неспокою.

Глибоко філософське підґрунтя має оповідання «Ceterum censeo!» і за своїм змістом нагадує притчу. У ньому роздуми про місце особистості в житті народу, про відповідальність перед нацією, про узгодженість помислів людини та її справ. Автор розмірковує над тим, що за високими гаслами «борців» часто ховається мерзennі, дволикі, корисливі душі. Із твору перед читачем постає образ реальної історичної особи, засновника римської прози Катона. Володимир Бірчак стисло оповідає про патріотизм, мужність, відвагу і скромність цього героя. Найбільшою загрозою Риму Катон вважав економічно-політичну експансію Картагіни. Дмитро Донцов наводить цікаву думку Вольтера з приводу боротьби Рима з Картагіною: «Прагнути величності своєї країни, се значить прагнути нещастя своїм сусідам. Той, хто хотів би, щоб його рідний край не став ніколи ані більший, ані менший, ні багатший, ні бідніший, був би горожанином Всесвіту» [7, 211].

Непохитну волю Катона, вірність даному слову Володимир Бірчак розкриває і в його мовній партії, і в зображених учинках героя. Авторитет і довір'я серед мислячих людей Катон здобув тим, що сам завжди і всюди дотримувався власних задекларованих засад. Письменник у хронологічній послідовності портретує характер героя: від молодого віку римського прозаїка, економіста, патріота Катона до того часу, коли фраза «Ceterum censeo!» в уяві кожного римлянина викликала образ «старого Катона». За допомогою містких деталей вдача персонажа розкривається в ситуаціях, які є звичним процесом людського життя – це ще більше підкреслює непохитність Катона у дотриманні встановлених до себе вимог – аж до купівлі дорожчих від картагінських товарів, аби підтримати римських ремісників. Світ поринув у технічний прогрес, але, стверджує Володимир Бірчак, гасло Катона лунає і досі. Оповідання «Ceterum censeo!» має гостре політичне спрямування. Тривоги Катона за долю Риму – це були вболівання Володимира Бірчака за долю сплюндрованої, пограбованої, зросійщеної України. Ідею твору проголошено сміливо, з неабиякою різкістю, оминаючи всяку завуальованість.

У 30-ті рр. XX ст., за висловом Людмили Бурячинської, в українській малій прозі переважали теми, пов'язані безпосередньо з визвольними змаганнями українців 1918 – 1920 рр. У Володимира Бірчака є твори, в яких відображено суворі військові будні січових стрільців. До них належить новела «На розстанні», яка має схематичну будову: герой – «антигерой» – конфлікт між ними. Діалогічну форму викладу лише у двох місцях доповнюють коментарі оповідача, схожі на «ремарки» – описують, що відбувається під час обшуку головного персонажа. Події розвиваються дуже динамічно, репліки перетворюються в різкі, брутальні накази, атмосфера напружена до краю, фабула розгортається в буквальному розумінні під дулом револьвера. Твір має справжнє новелістичне закінчення, як пише Іван Денисюк, – раптову усіченість фабули, яка дає простір для дамислу читача [6, 84].

Прозаїк ретельно уникав використання вульгарно-афективної лексики. Але від цього його герої не ставали ані емоційно «безбарвними», ані менш мужніми чи грізними.

Очевидно, Володимир Бірчак не хотів уподібнюватися тим людям, про яких в оповіданні «На утвор» писав Леонід Мосендз: «Ви ж, панове, пам'ятаєте з революційної доби, що чим довшою й бруднішою була лайка, тим революційнішим уважався її автор» [12, 115]. Але так само, як Леонід Мосендз, Володимир Бірчак не любив у людях покірності, а особистість ставив понад юрбу. Письменникові властиве таке ж бачення «культурної» особистості, як у творі «Людина покірна» Леоніда Мосендза. Проте для змалювання цього образу Володимир Бірчак володів іншою системою художніх засобів. І Бірчак, і Мосендз мали однакове бачення активної життєвої позиції емігрантів. В оповіданні «Хазарин» Леонід Мосендз писав: «А на вигнанні треба завжди бути в борні, на сторожі, на чатах. Щоб не занепасти духом. Головне духом. Треба боритися, щоб витривати і перемогти» [12, 36].

Одночасно зі «Злотою скрипкою» Володимира Бірчака побачила світ збірка оповідань Юрія Липи «Нотатник». У ній Юрій Липа теж змальовує галерею постатей визвольної війни. Порівняно з оповіданнями Володимира Бірчака і Леоніда Мосендза, оповідання Юрія Липи більші за обсягом. Автор має достатньо «місця і часу», щоб об'ємнішими зобразити характери героїв, описати почуття, мрії, спогади, тривоги, подати портретні характеристики – усе це «мирно співіснує» з імпресіоністичною технікою зображення подій. Останнє особливо відчутне в оповіданні «Рубан». Цей твір містить багато характерних для цілої збірки Юрія Липи ознак. Оповідання чимось віддалено нагадує пам'ятку давньої української літератури «Слово о полку Ігоревім», але «навиворіт». Лейтмотивом звучать слова: «Ах, Москово, Москово, ти нас зіставила віч на віч із страшним ворогом» [9, 11]. Протистояння українців і москвитів відчувається на кожному кроці. Загарбник Калмичков на вид українських угідь аж «пальцями в повітрі, як кігтями, пограв...» [9, 13]. Юрій Липа часто використовує неповні синтаксичні конструкції, а Володимир Бірчак усюди домагається ясності у висловлюваннях. Юрій Липа знову-таки вдається до описів надмірної жорстокості: «Не падай, душко, бл... син, українець. Тобі буде добре, побачиш, – хе-хе. Спочатку відріжу тобі вуха, виколу очі, здеру шкіру, а потім підвішу на стаційному дзвоні – хе-хе. І подзвоню ще» [9, 14]. Автор порізно вирішує проблему мовних партій антигероїв. Він то цитує вульгаризми «мовою оригіналу», то цензурує їх, позбавляючи «мовців» слова. Емоційне наснаження, подиву гідну точність у творенні збірної образу російського загарбника, ідейне спрямування аналізованих творів особливо гостро читач сприймає нині, у ХХІ ст., на другому році вітчизняної війни українців з московською ордою.

Героями творів Володимира Бірчака виступали люди освічені. У Леоніда Мосендза, як і в Юрія Липи, були зображені і селяни, й інтелігенція. А в новелах Василя Стефаника про 1918 – 1920 рр. переважали образи селян. Хоча у творах «Марія», «Сини», «Дід Гриць», «Межа» присутні молоді й освічені – січові стрільці. Творчість Володимира Бірчака виокремлювалася із загального потоку не стільки тематикою, скільки повною відсутністю надмірно жорстоких сцен і брутальних діалогів. Мала проза письменника виразно психологізована, позначена інтелектуалізмом. Автор у своїх оповіданнях моделює екстремальні ситуації, але загроза смерті залишається в них не зреалізованою, хоча й не відступає цілком.

Висновки. Підсумовуючи сказане, відзначимо, що мала проза Володимира Бірчака є талановитим продовженням літературних традицій Осипа Маковея. Колишній «молодомузівець» перейняв у свого вчителя все, за що того хвалив Іван Франко: багатство змісту, гарну, чисту мову, простоту композиції, легкий і невимушений стиль [17, 473]. Естетика Володимира Бірчака ніколи не була вищою від моралі. Намагання митця на-

близити українську літературу до європейської спиралися на міцне національне підґрунтя. Найкращі твори письменника перегукуються ідейним спрямуванням з малою прозою Івана Франка, Богдана Лепкого, Леся Мартовича, Леоніда Мосендза, Юрія Липи.

Мала проза Володимира Бірчака переконлива, бо в ній відтворені особисті враження автора, який багато пережив у часи визвольної боротьби українців. Відгомін національних змагань 1918 – 1920 рр. присутній у більшості його оповідань, в яких задекларована і власна громадянська позиція Бірчака-патріота. Невід’ємною складовою творів письменника є історична правда. На прикладах життєвих поневірянь персонажів прозаїк доводив, яким нещастям для українців була бездержавність їхньої нації, якими згубними можуть бути ідеї, принесені з «чужого поля». Художнє слово Володимира Бірчака має потужний дидактичний потенціал, пройняте щирим бажанням виховати нове покоління інтелігентів-державників. Мала проза письменника, як і весь його творчий доробок, займе належне місце в історії українського літературного процесу 20 – 40-х рр. ХХ ст.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрусів С. Модус національної ідентичності : Львівський текст 30-х років ХХ ст. / С. Андрусів. – Львів : ЛНУ імені І. Франка, 2000 ; Тернопіль : Джура, 2000. – 340 с.
2. Бірчак В. Листи до Кирила Студинського / В. Бірчак // ЦДІА у Львові. – Ф. 362. – Оп. 1. – Од. зб. 241. – 78 арк.
3. Бірчак В. Золота скрипка : Оповідання / В. Бірчак. – Львів : [б. в.], 1937. – 157 с.
4. Бурчинська Л. Розмах прози : (Довкола новели в 1937 р.) / Л. Бурчинська // Назустріч. – 1938. – Ч. 5.
5. Гундорова Т. Проявлення Слова : Дискурсія раннього українського модернізму : Постмодерна інтерпретація / Т. Гундорова. – Львів : Літопис, 1997. – 297 с.
6. Денисюк І. Історична белетристика Івана Франка / І. Денисюк // Денисюк І. Літературознавчі та фольклористичні праці : У 3-х томах, 4 книгах. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2005. – Т. 2 : Франкознавчі дослідження. – С. 21–47.
7. Донцов Д. Націоналізм / Д. Донцов. – Львів : Нове життя, 1926. – 255 с.
8. Лепкий Б. Перша зірка : Оповідання / Б. Лепкий // Лепкий Б. Твори : У 2-х томах. – К. : Дніпро, 1991. – Т. 1. – С. 355–361.
9. Липа Ю. Кінотчик та інші оповідання / Ю. Липа. – Авгсбург : [б. в.], 1946. – 67 с.
10. Маковей О. Твори : У 2-х томах / О. Маковей. – К. : Дніпро, 1990. – Т. 2 : Художня проза ; [упор. О. Мишанич]. – 537 с.
11. Мельничук Б. Випробування істиною: Проблема історичної та художньої правди в українській історико-біографічній літературі (від початків до сьогодення) / Б. Мельничук. – К. : Академія, 1996. – 269 с.
12. Мосендз Л. Людина покірна : Оповіді / Л. Мосендз. – Вінніпер : [б. в.], 1951. – 142 с.
13. Огієнко І. Творімо українську культуру всіма силами нації! : Ще раз про наші завдання / І. Огієнко // Наша культура. – Варшава : [б. в.], 1935. – С. 337 – 344.
14. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі / С. Павличко. – К. : Либідь, 1999. – 447 с.
15. Р. К. Рецензія : «Золота скрипка» Володимира Бірчака // Українське слово. – 1937. – Ч. 24.
16. Рудницький М. Що таке «Молода Муза»? / М. Рудницький // Чорна Індія «Молодої Музи» : Новели. – Львів : [б. в.], 1937. – С. V–XVIII.
17. Франко І. Із секретів поетичної творчості / І. Франко // Франко І. Зібрання творів : У 50-ти томах. – К. : Наук. думка, 1981. – Т. 31. – С. 45–119.

REFERENCES

1. Andrusiv S. Modus natsional'noyi identychnosti : L'vivs'kyu tekst 30-kh rokiv KhKh st. / S. Andrusiv. – L'viv : LNU imeni I. Franka, 2000 ; Ternopil' : Dzhura, 2000. – 340 s.
2. Birchak V. Lysty do Kyryla Studyns'koho / V. Birchak // TsDIA u L'vovi. – F. 362. – Op. 1. – Od. zb. 241. – 78 ark.
3. Birchak V. Zolota skrypka : Opovidannya / V. Birchak. – L'viv : [b. v.], 1937. – 157 s.

4. Burachyns'ka L. Rozmakh prozy : (Dovkola novely v 1937 r.) / L. Burachyns'ka // Nazustrich. – 1938. – Ch. 5.
5. Hundorova T. ProYavlennya Slova : Dyskursiya rann'oho ukrayins'koho modernizmu : Postmoderna interpretatsiya / T. Hundorova. – L'viv : Litopys, 1997. – 297 s.
6. Denysyuk I. Istorychna beletrystyka Ivana Franka / I. Denysyuk // Denysyuk I. Literaturoznavchi ta fol'klorystychni pratsi : U 3-kh tomakh, 4 knyhakh. – L'viv : LNU im. Ivana Franka, 2005. – T. 2 : Frankoznavchi doslidzhennya. – S. 21–47.
7. Dontsov D. Natsionalizm / D. Dontsov. – L'viv : Nove zhyttya, 1926. – 255 s.
8. Lepkyy B. Persha zirka : Opovidannya / B. Lepkyy // Lepkyy B. Tvory : U 2-kh tomakh. – K. : Dnipro, 1991. – T. 1. – S. 355–361.
9. Lypa Yu. Kinnotchyk ta inshi opovidannya / Yu. Lypa. – Avgsburg : [b. v.], 1946. – 67 s.
10. Makovey O. Tvory : U 2-kh tomakh / O. Makovey. – K. : Dnipro, 1990. – T. 2 : Khudozhnya proza ; [upor. O. Myshanych]. – 537 s.
11. Mel'nychuk B. Vyprobuvannya istynoyu: Problema istorychnoyi ta khudozhn'oyi pravdy v ukrayins'kiy istoryko-biografichniy literaturi (vid pochatkiv do s'ohodennya) / B. Mel'nychuk. – K. : Akademiya, 1996. – 269 s.
12. Mosendz L. Lyudyna pokirna : Opovidi / L. Mosendz. – Vinnipeg : [b. v.], 1951. – 142 s.
13. Ohiyenko I. Tvorimo ukrayins'ku kul'turu vsima sylamy natsiyi! : Shche raz pro nashi zavdannya / I. Ohiyenko // Nasha kul'tura. – Varshava : [b. v.], 1935. – S. 337–344.
14. Pavlychko S. Dyskurs modernizmu v ukrayins'kiy literaturi / S. Pavlychko. – K. : Lybid', 1999. – 447 s.
15. R. K. Retsenziya : «Zolota skrypka» Volodymyra Birchaka // Ukrayins'ke slovo. – 1937. – Ch. 24.
16. Rudnyts'kyy M. Shcho take «Moloda Muza»? / M. Rudnyts'kyy // Chorna Indiya «Molodoyi Muzy» : Novely. – L'viv : [b. v.], 1937. – S. V–XVIII.
17. Franko I. Iz sekretiv poetychnoyi tvorchoosti / I. Franko // Franko I. Zibrannya tvorivg : U 50-ty tomakh. – K. : Nauk. dumka, 1981. – T. 31. – S. 45–119.

Статтю подано до редколегії 14.09.2015 р.